

Η 25^η γυναίκα του Αμπού Λουμπούτ

Μια αληθινή ιστορία

του Παύλου Κυριακίδη

Απόψε θα σας διηγηθώ μian αληθινή ιστορία. Τόσο αληθινή που μοιάζει με παραμύθι. Δεν τη βρήκα γραμμένη σε κάποιο επίσημο ιστορικό αρχείο, μήτε την ανακάλυψα σε κάποιο ξεχασμένο κιτάπι. Οχι.

Μου τη διηγήθηκαν και εγώ σας τη λέω όπως ακριβώς την άκουσα. Και αυτοί που μου την είπαν την φύλαγαν από γενεά σε γενεά και την μετέδωσαν από στόμα σε στόμα σαν φιλντισένιο μυστικό.

Σάμπως δεν πέρασαν και τόσα χρόνια από τότε.

Ήταν στις φοβερές εκείνες μέρες πριν λάβει χώρα το ολοκαύτωμα της Νάουσας. Σωτήριον έτος 1822. Και ήταν έτσι όπως τα περιγράφει ο Στουγιαννάκης στην ιστορία του «*Ιστορία της πόλεως Ναούσης*» και ακόμη χειρότερα. Πρέπει να έχει κανείς πολύ τραχιά φαντασία για να κατανοήσει αυτό που τότε ο μέγας Στουγιαννάκης έγραφε: «*κατεσκάφησαν οι ναοί. εν οίς ελατρεύετο ο Ύψιστος και τα σχολεία, εν οίς εθεραπεύοντο αι Μούσαι, απετεφρώθησαν δε και αι οικίαι, κατεστράφη εντελώς η περιφανής Νάουσα*». Αν όμως θέλει να αποδώσει παραστατικά τα περιστατικά θα πρέπει να συνδέσει τη Νάουσα με τρεις λέξεις. Φωτιά, αίμα, θάνατος. Το αποτέλεσμα αυτής της μείζης βέβαια υπήρξε ηρωικό και μαρτυρικό.

.....
Αλλά ας έρθουμε στη συνέχεια της ιστορίας μας.

Η οικογένεια Λιάμπα τότε, ήσαν πέντε αδέρφια. Ο μεγαλύτερος από αυτούς, ο Μανόλης, ζούσε στην περίφημη τότε Κατράνιτσα. Για την εποχή που μιλάμε η Κατράνιτσα ήταν το στολίδι της Δυτικής Μακεδονίας, γι' αυτό και δικαιολογημένα την έλεγαν έτσι, αφού Κατράνιτσα σημαίνει Κάστρων Άνασσα δηλαδή βασίλισσα των Κάστρων. Μαζί του είχε και τον εννιάχρονο γιο του Γρηγοράκη. Οι επαγγελματικές τους όμως υποχρεώσεις τους κρατούσαν μακριά από τη Νάουσα.

Οι υπόλοιποι τέσσερις, δηλαδή ο Στέργιος, ο Κώστας, ο Γιώργος και ο μικρότερος αδελφός τους, που μου διαφεύγει το όνομα, ζούσαν στην αδούλωτη Νάουσα. Αυτοί οι τελευταίοι μαζί με άλλα παλικάρια, είχαν για τα καλά κρατήσει ως εκείνη την ώρα την ανατολική είσοδο της πόλης. Μια θέση καθοριστική για την σωτηρία ή το χαλασμό της πόλης.

Το οχυρό του Αγίου Γεωργίου, εκεί που σήμερα βρίσκεται το σούπερ – μάρκετ Ατλάντικ, όπου υπήρχε και πύργος από τον οποίο είχε αμυνθεί ο Διαμαντής που αναφέρεται στην ιστορία του Στουγιαννάκη, ήταν ακόμη άπαρτο, παρ' όλον τον ορυμαγδό των τουρκικών επιθέσεων από τις κοντινές θέσεις της Παναγιοπούλας.

Είχε λυσσάζει ο Λουμπούτ.

Το σπιτικό τους ήταν στην αρχή του «Τσίγκα-μαχαλά», στα δυτικά του Αη Μηνά, εκεί που σήμερα βρίσκεται η νησίδα με την τριπλή βρύση. Η γειτονιά όμως του Αγιά-Μηνά τότε δεν ήταν όπως σήμερα. Μήτε όμως και η σημερινή οχλή από την κίνηση των αυτοκινήτων φέρνουν κάτι από το τότε, που οι μαστοράντζες χτυπούσαν τον μαλακό τσίγκο και πουλούσαν την μεταλλική πραμάτεια τους. Μη ξεχνάτε ότι ο «Τσίγκα-μαχαλάς», που ξεκινούσε από τον Αη Μηνά και κατέληγε στον Άγιο Γεώργιο, ήταν το τότε βιοτεχνικό κέντρο της πόλης.

Διαφορετική όμως ήταν η δουλειά των Λια-

μπέων. Τρανή, με πολλά έσοδα από την οικογενειακή υφαντουργική βιοτεχνία που διατηρούσαν και που αποτελούσε βασικό προμηθευτή του τουρκικού στρατού, προμηθεύοντάς τον με σαγιάκια. Υπήρχε παράδοση γι' αυτό.

Τώρα όμως ποιος σκέφτεται τέτοια. Η κούραση, η πολλών ημερών αγρύπνια και η έγνοια για τα παιδιά τους ήταν το κορυφαίο ζήτημα.

Πόσα παιδιά είχε ο καθένας τους δεν ξέρουμε. Ξέρουμε όμως πως όλα μαζί ήταν δέκα. Και ακόμη πως τα τρία από αυτά, τα μεγαλύτερα, ήταν κορίτσια: Η Σουλτάνα, η Μαρία και η Λέγκω ήσαν η κρυφή υπερηφάνεια όλων τους. Η ομορφιά τους περίσσια. Μα εκείνη της Σουλτάνας δεν έμπαινε σε ζύγι. Μήτε η αγάπη τους για τη Νάουσα. Η Σουλτάνα, μολονότι ήταν μεγαλύτερη από όλες, ήταν ήσυχη, χαμηλών τόνων και κάπως άτολμη. Οι άλλες, οι μικρότερες, ήσαν κομμάτι ατίθασες και με τσαγανό.

Για τα υπόλοιπα επτά μικρότερα σε ηλικία αγόρια, δεν ξέρουμε τίποτε εκτός από το όνομα του μικρότερου στην ηλικία που τον έλεγε Χρήστο. Για τον Χρήστο όμως θα πούμε σε άλλο σημείο της ιστορίας μας, μιας και θα τον ξανασυναντήσουμε παρακάτω.

Δεν ήταν πρώτη φορά που το Λιαμπέικο συμμετείχε σε εξεγέρσεις, θυμάται ο Στέργιος, ο πρώτος από τους τέσσερις. Μια ήτανε στα 1742 με αρχηγό τον Γκούμα. Ύστερα στα 1799, στο αποτυχημένο κίνημα. Μα τώρα είναι διαφορετικά.

Έπειτα από την επανάσταση στο Μωριά οι Τούρκοι έστρεψαν το μεγάλο τους μένος στη Μακεδονία για να καταστείλουν τις φλόγες της επανάστασης που ξεπετάχτηκαν στη Νάουσα. Ήταν Κυριακή της Ορθοδοξίας. Αρχή της Μεγάλης Σαρακοστής. Η πόλη σίγασε και προετοιμάστηκε για τη δική της Σαρακοστή. Ποιος ξέρει αν θα γιόρταζε και τη Λαμπρή της;

Ο λαός όμως κρατούσε με πείσμα και ψυχή. Κι έκανε και Ανάσταση. Έβαψε και κείνη τη χρονιά τα κόκκινα αυγά και ευχήθηκε για τη δική του ανάσταση...

Ύστερα όμως συνέβη αυτό που κανείς δεν περίμενε.

Η προδοσία με τον τουρκοεβραίο Μάμαντη υπήρξε η τελευταία πράξη πριν από το πέσιμο της αυλαίας. Τι να του είχαν τάξει άραγε, για να βάλει θηλιά σε μια ολόκληρη πόλη, με λίγους άνδρες και πολλά γυναικόπαιδα; Με ποια ζυγαριά ζύγισε το αίμα τόσων αθώων και με ποια συνείδηση κοιμήθηκε την επόμενη νύχτα; Ποιος ξέρει;

Από τα πρώτα θύματα ήσαν και τα τέσσερα αδέρφια. Κοντά στον παπα Γιάννη, τον παπά Γεράσιμο και τον παπά Δημήτρη που λειτουργούσαν στο Ναό του Αγίου Γεωργίου. Ήταν Πέμπτη της Διακαινησίμου του 1822

Η σφαγές και οι λεηλασίες δεν είχαν τελειωμό. Όλοι τραβήχτηκαν προς τον Άγιο Δημήτρη. Μα κι εκεί σύντομα το σκηνικό βάφτηκε με αίμα.

Είκοσι γυναίκες, κάποιες με τα παιδιά τους τράβηξαν στη θέση «Στουμπάνους». Ήταν η μόνη διέξοδος και μοναδική επιλογή της στιγμής, μιας και ο δρόμος προς τον Άγιο Νικόλαο ήταν ήδη

Το μνημείο των ηρωίδων που έπεσαν στην Αράπιτσα το 1822

πιασμένος από τους Τούρκους. Κοντά σ' αυτές προστέθηκαν και οι τρεις μεγαλύτερες θυγατέρες των Λιαμπέων. Τρεις εξαδέλφες: Η Σουλτάνα, 22 χρόνων, η Μαρία, 21 χρόνων και η Λέγκω, 20 χρόνων.

Αλλά μπρος γκρεμός, και τι γκρεμός, μαύρο ποτάμι, και πίσω οι Τούρκοι. Μπρος ο θάνατος και πίσω η ατίμωση. Ήξεραν όμως οι Ναουσαίες εκείνον τον ίδιο χορό που χόρεψαν και οι Σουλιώτισσες. Και μία - μία έπεσαν όλες και χάθηκαν στα μαύρα νερά της Αράπιτσας.

Όλες ... είπα;

Όχι. Μια δίστασε. Η Σουλτάνα δεν έμελλε να συγκαταρρυθμιστεί με τις άλλες είκοσι δύο. Γρήγορα την έπιασαν. Ήταν η πιο όμορφη και ίσως αυτό την έσωσε.

.....
Σύντομα όλη η πόλη παραδόθηκε στη φωτιά. Και ύστερα από τη φωτιά ακολούθησαν οι συλλήψεις οι σφαγές (σε όλη την πόλη και ιδιαίτερα στο Κιόσκι), οι αιχμαλωσίες και το ξεπούλημα των γυναικόπαιδων από τη Γιάντισστα (ο σημερινός Άγιος Γεώργιος Βέροιας) που λειτουργούσε ως διαμετακομιστικό κέντρο, στις αγορές των Βαλκανίων.

Έτσι κήκε και καταστράφηκε ολοσχερώς η πόλη της Νάουσας. Οι εκκλησίες της καταστράφηκαν και το μένος τους οι Τούρκοι το έδειξαν καταστρέφοντας τις προσόψεις όλων των ναών καίγοντας το εσωτερικό τους και καταληστεύοντας τον υλικό πλούτο τους. Τα σπίτια, τα σχολεία και όλα τα δημόσια κτίρια ισοπεδώθηκαν. Και οι επιζήσαντες ακολούθησαν τον φρικτό δρόμο της δουλείας.

Από τα υπόλοιπα παιδιά των Λιαμπέων, άλλα πουλήθηκαν στην Κορυτσά, άλλα στη Έδεσσα και αλλού. Τον έναν, τον Χρήστο που αναφέραμε στην αρχή της ιστορίας μας, τον εξαγόρασε έναντι αδράς αμοιβής εκ πενήντα λιρών, ο θείος του ο Μανόλης, που τον έφαξε και τον βρήκε στην Έδεσσα. Ήταν δέκα πέντε χρόνων. Η κλήση, ή και ο φόβος οδήγησαν τα βήματα του στο Αγιον όρος. Δεν ήταν όμως λίγες οι φορές που ως μοναχός επισκεπτόταν την Κατράνιτσα και καθόλου μηδαμινές οι αναφορές του για τον χαλασμό της Νάουσας. Πέθανε ως μοναχός στα

1885

.....
Τι απέγινε όμως η Σουλτάνα;

Έμελλε να γίνει η 25^η γυναίκα στο χαρέμι του αιμοβόρου και αιμοδιψή Αμπού Λουμπούτ. Εγκαταστάθηκε στη Θεσσαλονίκη. Παιδιά μαζί του δεν έκανε, ακολουθώντας μια παλιά συνταγή που γνώριζε, βράζοντας βοτάνια με αντισυλληπτικές ιδιότητες, όπως η ίδια αργότερα έλεγε.

Αρκετά συχνά ερχόταν από τη Θεσσαλονίκη στην Κατράνιτσα και έμενε μαζί με τον θείο της τον Μανόλη. Ήταν μια θλιβερή παρουσία. Ήταν σύζυγος αυτού του ανθρώπου που σκότωσε ό,τι πολυτιμότερο είχε. Έπειτα είχε αλλαξοπιστήσει, παρ' όλο που η καρδιά της εξακολουθούσε να κτυπάει χριστιανικά. Μα η αγάπη των δικών της ήταν αμείωτη και χωρίς σκιές.

Πολλές φορές της πρότειναν να την φυγαδεύσουν στην Ουγγαρία εκτός οθωμανικής επικράτειας. Αρνήθηκε όμως γιατί ο Λουμπούτ της ορκίστηκε ότι θα σκότωνε όλους τους συγγενείς της και όχι μόνο. Και ήξερε πολύ καλά αυτήν του την αγριότητα. Αυτό την έκανε να σηκώνει με σιωπή το μαρτύριο της συνείδησης. Έναν θάνατο δηλαδή χωρίς σταματημό.

Όταν ερχόταν στο σπίτι του θείου της, ζητούσε και την έβαζαν να κοιμηθεί σε ένα φτωχικό κελάκι, παρόλο που της πρότειναν το καλό δωμάτιο με τα μιντέρια, το σαλόνι όπως θα λέγαμε σήμερα. Επέμενε μάλιστα και ήταν αδιαπραγμάτευτη στη στάση της.

- Μη με βάζετε στα μιντέρια γιατί είμαι μαγαρισμένη, τους έλεγε.

Στο μεγάλο δωμάτιο με τα μιντέρια ήταν πάμπολλες οι εικόνες. Για αυτό και δεν θεωρούσε άξια ούτε κάτω από το βλέμμα τους να βρίσκεται. Ήταν μεγάλη η ντροπή της και η συνείδηση την έτυπτε. Άλλες πάλι φορές έλεγε:

- Η Μαρία και η Λέγκω σώθηκαν, εγώ.....

Πέθανε στα 1858, μόλις σε ηλικία 58 ετών.

Αυτή ήταν η ιστορία για την εικοστή τρίτη Ναουσαία και την τύχη της. Τραγική προσωπικότητα στ' αλήθεια.

.....
Κάποια φορά όμως τα πράγματα ηρεμούν. Το

Ποίηση της Αθηνάς Ξανθίδη

Διαδρομές

Σιωπηλή μου
άνοιξη
Έρχεσαι και
φεύγεις
Με ημέρες
ιριδίζουσες
Στη δίνη των νερών

Σε άκλιτους χρόνους
Ιχνηλατώ βήματα και γεύομαι ανάσες
Ονομασίες συλλαβίζοντας
Το γκρίζο διαπερνώντας

Μα έχω κατανόηση
Ακούω τη σιωπή μου
Τότε μιλάς και μου υπόσχεσαι
Τότε ανθίζεις.

Έξι χαϊκού

Ξαναγουρίζεις
Στους καθρέπτες της μνήμης
Σαν καταιγίδα

Παλικάρι μου
Δεν βλέπεις τις στάχτες και
Φωτιές κυνηγάς

Οι μάσκες πέφτουν
Και το καρναβάλι, να!
Πάλι αρχίζει

Δεν προλαβαίνουν
Οι λέξεις στα χαϊκού
Να μας προδώσουν

Μια ηλιαχτίδα
Έφερε την άνοιξη
Εσύ πού ήσουν;

Όλο ανθίζω
Για τα μάτια σου μόνο
Για το χειμώνα

αίμα και η θλίψη δίνουν τη συνέχεια στη ζωή και στις μικρές χαρές της. Η ζωή συνεχίζεται. Ο κόσμος συνεχίζει να πορεύεται να παντρεύεται να κάνει παιδιά και να ξαναστήνει το σπιτικό του.

Το ίδιο κάνει και ο γιος του Μανόλη και πρώτος εξάδελφος της Σουλτάνας, ο Γρηγόρης, που είχε γεννηθεί στα 1813. Παντρεύεται την Μαρία, γεννημένη στα 1821. Η Μαρία γίνεται μέλος της οικογενείας και γνωρίζει την ίδια τη Σουλτάνα και από πρώτο χέρι την ιστορία μας. Έζησε μάλιστα εκατόν είκοσι τρία χρόνια, και πέθανε στα 1944. Και τα χρόνια αυτά ήσαν αρκετά για να μεταδώσει όλα τούτα και πολλά άλλα στα παιδιά της, αλλά και στο μικρότερο από τα εγγόνια της, τον Κωνσταντίνο Λιάμπα.

Ένδεκα χρόνια την έζησε εκείνος και δεν ήταν λίγα για να διαμορφώσει από πρώτο χέρι ανεξίτηλες μνήμες που εδραιώθηκαν μέσα του και από τις μετέπειτα συζητήσεις με τον πατέρα του. Εκείνος με τη σειρά του τα είπε σε μένα και εγώ θεώρησα σωστό να τα διηγηθώ σε σας.

Μπορεί γι' αυτόν να αποτελεί μια οικογενειακή παράδοση, για όλους όμως εμάς αποτελεί μια πρωτόγνωρη μαρτυρία που καθήκον αλλά και υποχρέωσή έχουμε να καταγράψουμε, συμβάλλοντας ελάχιστα στην καταγραφή της ιστορίας του τόπου μας. Είναι ένα πέρα για πέρα αληθινό κομμάτι της ιστορίας της πόλης που δεν θα πρέπει να χαθεί.

Αλήθεια πόσες ανάλογες ιστορίες δεν διαδραματίστηκαν στις δύσκολες εκείνες ώρες;

.....

Από τότε που άκουσα αυτή την ιστορία και κάθε φορά που κοιτάζω το άγαλμα της Ναουσαίας ηρωίδας στους Στουμπάνους, λίγα μέτρα πριν από το απύθμενο βάραθρο της Αράπιτσας, η σκέψη μου συναντά στο χείλος της πτώσης την Λέγκω και την εξαδέλφη της τη Μαριγώ. Ωστόσο μια θλιβερή ύπαρξη με σκυμμένο το κεφάλι παραμένει λίγα μέτρα παραπίσω μου. Ίσως να είναι η Σουλτάνα...

Νάουσα Ιούνιος 2009